

ŘEDITEL STRÁŽNICKÉHO VELKOSTATKU MAX HRDLICZKA

2. část

Gustav Novotný, Historický ústav AV ČR, Brno

Max Hrdliczka (1865–?1961) se vypracoval v jednoho z nejlepších lesníků na Moravě v období prvních čtyřiceti let dvacátého století. Kromě působení na velkostatkách Křtiny u Brna a Rájec nad Svitavou se zasloužil o zvelebení lesního hospodářství na velkostatku Strážnice, jehož byl ředitelem. Kromě své hlavní profese zasedal ve výborech Moravsko-slezského lesnického spolku, Moravsko-slezského lesnického školského spolku v Brně a v Ústředním výboru Volných sdružení lesních správ v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Pracoval však i v Zemědělské radě pro markrabství moravské v Brně, Státní železniční radě, odvolací komisi pro daň z příjmu v Brně a jako člen zkušebních komisí státních zkoušek pro samostatné lesní hospodáře a pro druhou státní zkoušku na lesnickém odboru Vysoké školy zemědělské v Brně.

V předchozím příspěvku v loňském svazku sborníku *Slovácko* jsme sledovali život a práci pozoruhodného lesníka a vedoucího úředníka Maxe Hrdliczky v období ohraničeném zhruba léty 1865 a 1930. Poznali jsme jeho rodinné prostředí v Moravci u Křižanova, studia na německé lesnické spolkové škole v Sovinci a po nich praktická působitě ve Křtinách u Brna, Rájci nad Svitavou, Bystřici pod Hostýnem a ve Strážnici. Seznámili jsme se i s lesním hospodářstvím na strážnickém velkostatku, jež Hrdliczka po dvaadvaceti let úspěšně vedl. Ve zmiňovaném příspěvku jsme dále mohli posoudit ještě jinou záležitost: Hrdliczka se ve Strážnici vypracoval na řídicího lesníka s vynikajícími schopnostmi i v oblastech správní a obchodní.¹ Další naši pozornost zaměříme na období do poloviny čtyřicátých let dvacátého století, tedy na dokončení popisu ukazatelů z oboru lesnictví na velkostatku, na Hrdliczkovo působení v Brně a na jeho ne zcela jasný odchod ze Strážnice.

V příspěvku otištěném v loňském roce jsme poukázali mimo jiné na skutečnost, že nejvýznamnější kulturou strážnického velkostatku byly lesy a že Max Hrdliczka pro ně dal pořídit nové a moderní zařízení podle jednotlivých polesí. Výčet a obsah několika elaborátů hospodářské úpravy lesů jsme ozřejmili pouze u polesí Strážnice. Proto nás budou dále zajímat dvě polesí: Velká a Radějov. Zařizovací elaborát **polesí Velká** z roku 1901 například uvedl, že ve Veleckém háji rostly habrové a dubové porosty nízkého lesa a na Javořince ve Filipově údolí nadějně čisté smrkové a jehličnaté smíšené porosty. Tento stav korespondoval s předpisy vyplývajícími z intenzivní hospodářské úpravy tamních lesů, jež měly na zřeteli vytvoření zásob palivového a měkkého stavebního dříví. Habr a dub tam byl pěstován jako nízký les na palivo s obmýtím jen šedesát let a smrk na stavební materiál s obmýtím sto let. Avšak konkurence uhlí a rozvoj komunikací tento stav záhy změnily. Rozloha hospodářské skupiny pro palivo pak byla zmenšena na přibližně čtyři sta třicet jiter, čili asi 247,5 hektaru (viz dříve). V osmdesátých letech devatenáctého století jiný lesní správce zavedl pěstování modřínu ve starých bukových porostech a v mladých smrčinách. Modřín se však udržel a vyvíjel jen v exponovaných polohách. Na nižších stanovištích se vlídného přijetí nedočkal – zničili ho hmyzí škůdci a houby.²

Ve Filipově údolí se původně nacházel rozsáhlý a souvislý bukový komplex. Jeho celistvost nejprve narušilo rozdělení při rušení služebností a podobných práv záhy po polovině padesátých let devatenáctého století. Nechtěným důsledkem tohoto dělení byl vznik nevhodné sítě cest. K tomu ještě cenné porosty začali poškozovat abiotičtí a biotičtí škůdci, čili sníh, vítr, hmyz a člověk. K dovršení všeho zlého se lesníci rozhodli dát přednost jehličnanům, avšak nadále počítali našťestí s bukem odolným vůči větru a hmyzu, dále i s dubem a s pří-

měsí jasanu a jívy. V bukových porostech měly podle nich z jehličnanů převažovat smrk a jedle, sosna se měla uplatnit jen na malých plochách a modřín jednotlivě. K tomu počítali i s douglaskou a s *Picea sitchensis* Bong. (smrk sitka).

Nové rozdělení polesí Velká bralo zřetel na následující tři hlediska: na soulad rozdělovacích linií s terénem, na soulad rozdělovacích linií s budoucí sítí cest a konečně na příznivý postup vycházelo z předpokladu, že dosavadní rozdělení z roku 1846 existovalo vlastně jen na papíře. S terénem v souladu nebylo a pro hospodaření význam nemělo. Max Hrdliczka o něm přímo říká, že „nemělo jiný význam, než že jeho rovnými liniemi obdržely místní názvy jisté ohrazení“. Komplexy lesů ve Filipově údolí a ve Veleckém háji měla lépe zpřístupnit nová síť cest. Bylo rozhodnuto, aby jako první byla vybudována cesta Filipovým údolím o délce osm kilometrů. Po ní měla následovat kratší komunikace ve Veleckém háji o délce pět kilometrů a jako třetí cesta měla být zbudována cesta na Javořinku o délce bezmála tři kilometry. Cesty byly údajně zakresleny do terénní mapy polesí, avšak tento dokument se nedochoval. Těžební směr byl předepsán s ohledem na převládající jižní a jihozápadní větry. Etát byl stanoven takto:

Zásoba			druh	etát na decennium (plnometry) tj.			
Tvrdé	měkké	celkem	těžby	tvrdé	měkká	celkem	na rok
			mýtní	60 500	5 500	66 000	6 600
			předmýtní	29 135	8 905	38 040	3 800
334 720	125 537	460 257	celkem	89 635	14 405	104 040	10 400

Další revizní elaborát veleckého polesí z roku 1911 se přimlouval za hospodaření podle dosavadních předpisů z předchozího decennia. Zmiňoval se například o podsíji jedle a dubu, aby obě dřeviny získaly dostatečný věkový předstih před bukem. Přál si však i silné probírky v listnatých porostech, aby byla maximálně využívána práce dělníků, a naopak slabší a častější probírky v jehličnatých porostech kvůli jejich budoucí odolnosti. Pozdější revizní elaborát z roku 1921 pochválil „Lichtungsbetrieb“ s přirozeným a s umělým zmlazením, dostatečné množství podrostu v bukových porostech ještě před vložení prosvětlovací seče. Kvůli nadějnému podrostu elaborát zakazoval velké těžby v téže roční pasece. Rozdělení a těžební směr z roku 1901 ponechal. Pozornost se podle něj měla věnovat nebezpečí větru a sněhového polomu od jihu, a proto vedl těžební směr proti jihu. Kromě jižního větru tamní porosty trpěly i takzvanými přepadovými jihozápadními větry. Obmýtní doba byla stanovena na sto let. Etát byl v roce 1911 stanoven pro stále stejné polesí takto:

Zásoba	druh	etát na decennium (plnometry) tj.			
	těžby	tvrdá	měkká	celkem	na rok
508 876	mýtní	72 000	13 000	85 000	8 500
	předmýtní	22 900	15 100	38 000	3 800
	celkem	25 173	4 000	29 173	2 915

V polesí Velká byla o deset let později, čili v roce 1921 odpočítána rozloha Lipovského háje, protože byl odlesněn. Rozdělení lesa tehdy revizoři neměli. Nový etát byl vypočten podle kamerální taxy a Hufnagelovy metody a vycházel takto:³

Zásoba	druh	etát na decennium (plnometry) tj.			
	těžby	tvrdá	měkká	celkem	na rok
225 200	mýtní	100 000	18 000	118 000	11 800
	předmýtní	18 300	18 300	36 000	3 660
	celkem	118 300	36 300	154 600	15 460

Ze získaných údajů lze sestavit tento přehled zásob ve veleckém polesí v letech 1867 až 1921:⁴

Rok	zalesněná plocha (ha)	tvrdé (plm)	měkké (plm)	celkem (plm)	normální zásoba – plm
1867	736,82 ^{a)}	321,944	47 118		369 062 ?
1901	2 007,86	334 720	125 537	460 257	421 650
1911	1 966,57	318 412	190 464	508 876	471 977
1921	1 965,77	329 800	225 200	555 000	?

Ad a) údaj v jitrech (viz dříve).

Zásoby celkem a měkkého dříví jednoznačně rostly, jisté výkyvy nastávaly u tvrdého dříví. Ve stále stejném veleckém polesí způsobily značnou zásobu porosty starších věkových tříd na velké rozloze, jak můžeme posoudit v tomto přehledu:

Rok	I	II	III	IV	V	celkem (ha)	holina
1901	306,22	454,05	400,02	332,04	515,53	2 007,86	---
1911	359,77	375,07	316,41	374,72	534,84	1 966,57	5,76
1921	323,19	294,34	421,15	337,59	589,50	1 965,77	---

V letech 1901 až 1930 byly ve veleckém polesí zaznamenány tyto skutečné těžby:

Decennium	užitkové dříví	palivo	klest	celkem (plm)	z toho předmýtní
1901–1910	47 293,69	59 094,75	20 010,41	126 398,85	45 935,77
1911–1920	36 773,42	36 843	3 199,09	76 815,44	---
1921–1930	63 353,04	75 299,25	18 186,41	156 838,70	37 908,78

Z čísel v uvedeném přehledu vidíme, že za třicet let se podařilo vytěžít více než 360 000 plnometrů, tedy přibližně 12 000 plnometrů ročně. Z posledního revizního elaborátu na léta 1931/32 až 1940/41 víme, že strážnický velkostatek v letech 1931 a 1932 odprodal obci Javorník a lesním družstvům Javorník a Velká bezmála dvě stě padesát hektarů lesní půdy. Tím pádem klesla rozloha porostní půdy polesí na necelých 1 684 a celková plocha na přibližně 1 723,5 hektaru. Etát na další decennium revizoři stanovili na 98 912 plnometrů pro mýtní těžbu a 18 127 plnometrů pro těžbu předmýtní a ročně se jednalo o 11 700 plnometrů. Obmýtní doba sto let zůstala, ačkoliv smrku lépe vyhovuje obmýtní pouze osmdesát let.⁵

Revizní elaborát **polesí Radějov** z roku 1913 konstatoval nepodstatné snížení porostní plochy o přibližně dvaatřicet hektarů, a to ze 2 041,46 na 2 009,68 hektaru. Spadalo na vrub toho, že v katastrálním území Kněždub a Vrbka byly předány ekonomii velkostatku louky. Zároveň se však podařilo zvětšit porostní plochu z 1 918,93 na 1 928,06 hektaru díky zalesnění vinice Šamarník a části louky Tráviska. V obnovních způsobech se materiál z roku 1913 přimlouval jako v předchozím decenniu za provádění „Lichtschlag“ či „Lichtungshieb“, výjimečně povoloval holoseče a Wágnerovy seče, aby bylo využito přirozeného zmlazení a aby se dařilo doplňovat porosty světlomilnými druhy. Dále měla být v porostech prováděna podsíje jedlí a doplňovací sadba smrkem, k tomu i včasná podsíje dubu a buku všude tam, kde se nedalo očekávat jejich přirozené zmlazení. Není bez zajímavosti toto sdělení: zmlazení postupuje nejlépe od severu k jihu, takže seče včetně prosvětlovacích mají být vedeny od východu k západu.

V polesí Radějov revizoři zjistili geometrické chyby: v lesní trati Jiříkovec vznikly chybným počítáním azimutu a v Zadních horách v konstrukci hospodárnic. Tato nedopatření však dopad na výši skutečných zásob a na výši přírůstu neměla. Rozdělení lesa bylo ponecháno a obmýtní doba činila osmdesát let. Etát na decennium 1913 až 1922 byl pro polesí stanoven takto:

Zásoba	druh	etát na decennium (plnometry)			tj.
	těžby	tvrdá	měkká	celkem	na rok
289 755	mýtní	42 000	6 000	48 000	4 800
	předmýtní	14 360	10 640	25 000	2 500
	celkem			73 000	7 300

Revizní elaborát stejného polesí z roku 1923 nepřinesl žádné změny. Chválil úspěchy povstalé uplatňováním prosvětlovací seče a odsuzoval chybně prováděné holoseče s následnou výsadbou jehličnanů. Smrkové porosty byly totiž prolamovány a bylo nutno je vylepšovat poměrně obtížným podsazováním bukem, lípou, dubem, jilmem, klenem a jasanem. Porosty v oddělení 43c a 79c bylo třeba smýtit před jejich zralostí, přesný důvod tohoto kroku však netušíme.

Z nalezených podkladů je možné sestavit přehled věkových tříd v letech 1913 a 1923 (ha):

Rok	I	II	III	IV	celkem	normální	holiny
1913	428,37	604,79	335,05	559,07	1 928,06	481,95	0,78
1923	408,82	433,11	551,11	531,38	1 924,42	481,11	---

Skutečné zásoby byly v letech 1903 až 1923 uváděny takto (ha, plnometry):

Rok	zalesněná		porost		celkem
	plocha	hlavní	podružný	celkem	
(1867)	1 612,97 ^{a)}	149 954	13 314	163 268	
1903	1 918,93	237 299	24 235	261 534	
1913	1 928,06	261 315	28 440	289 755	
1923	1 924,42	289 400	26 460	315 860	

Ad a) údaj v jitrech (viz dříve).

V polesí Radějov bylo v roce 1923 provedeno kontrolní měření, jež mělo odstranit chyby z předchozích elaborátů. Revizoři sice zjistili malé odchylky, avšak v mapách opravy nenařídili. Byla tam jen jedna hospodářská skupina – směs listnáčů a jehličnanů nedovolovala odlišení na dvě skupiny – s obmýtní dobou osmdesát let. Etát byl vypočten jako v předchozím případě podle kamerální taxy a Hufnagelovy metody. Vycházel takto:

Zásoba	druh	etát na decennium (plnometry)			tj.
	těžby	tvrdá	měkká	celkem	na rok
315 860	mýtní	39 500	28 500	68 000	6 800
	předmýtní	9 500	17 500	27 000	2 700
	celkem	49 000	46 000	95 000	9 500

V polesí Radějov byly v letech 1913 až 1932 provedeny tyto skutečné těžby (plm):

Decennium	užitkové	palivo	klest	celkem	z toho
	Dříví				předmýtní
1913–1922	41 905,12	38 441,25	6 555	86 901,37	40 505,33
1923–1932	55 092,20	36 660,75	5 217	96 970,18	33 460,80

V průměru tam bylo těženo bezmála 9 200 plnometrů ročně, z toho na 3 700 plnometrů dříví před dosažením mýtní zralosti. Za dvacet let byly celkem vytěženy takřka 184 000 plnometrů, z toho bezmála 74 000 plnometrů v rámci předmýtní těžby.

Lesní hospodářství na strážnickém velkostatku a jejich vzorný hospodář Max Hrdliczka se potýkali s celou řadou překážek a škodlivých vlivů. Periodické záplavy a povodně byly v lužních polesích často příliš silné a trvaly dlouhou dobu, a tak způsobovaly ze všech škod ty nejzávažnější.⁶ Například v roce 1907 záplavová voda v polesí Strážnice zmrzla a ledový příkrov silný třicet až čtyřicet centimetrů zvěř a kultury zadusil. Další zvěř zahynula v čer-

venci téhož roku. V roce 1909 záplavy zničily úrodu sena u Rohatce a u Hodonína, v roce 1910 zdecimovaly zvěř a velká voda vzala hospodářům otavu. V roce 1911 prudké lijáky znovu škodily zvěři a travě. V říjnu 1912 byly hlášeny škody na zvěři, otavě a na stelivu, nové záplavy přišly i v létě 1913. Rozsahem záplavových škod vynikal rok 1923, velké ztráty byly zaznamenány na porostech, dříví a na seně.

K dalším abiotickým škodlivým vlivům patřil mráz. Například v roce 1866 poškodil jasanové kultury ve všech lužních polesích, za zimy 1878/79 uhynuly na velkých plochách v polesí Strážnice sotva dvacetileté kultury topolu kanadského. Ve stejném správním celku za kruté zimy 1928/29 zmrzlo značné množství jasanových kultur (takže muselo být vytěženo bezmála sedm tisíc plnometrů) a stav srnců a zajíců tam klesl na čtvrtinu. V polesí Velká tehdy mráz a sněhový polom poškodil jedlím, smrkům první a druhé věkové třídy a exotům, na buku mráz vytvořil mrazové trhliny a zdecimoval zvěř. Škody však hlásilo i polesí Radějov, a to hlavně na buku a na zajících a na koroptvích. Kvůli nedostatku potravy zvěř mimořádně škodila všem dřevinám také okusem. Oslabené stromy pak napadali houboví škůdci.

V horských polesích velkostatku nebyly zanedbatelné ani škody jinovatkou, ledovkou, větrem a sněhem. Například v roce 1905 je uváděn větrný polom v polesí Velká se škodou bezmála pět set plnometrů dříví a sněhové polomy v prosinci 1906 a v lednu 1907 se škodou více než tři sta plnometrů. V říjnu 1930 následoval sněhový polom na tyčovinách v polesí Radějov se škodou více než dva tisíce plnometrů a v prosinci 1932 kalamita, po níž bylo zapotřebí vytěžit skoro tři tisíce plnometrů dříví. Škody způsobené požáry neznáme.

Hmyzí škůdci byli zaznamenáni „jen“ občas a především v polesí Strážnice. Zvěř škodila jen v malém rozsahu (viz dříve), na rozdíl od hospodářských zvířat. Jejich pastva totiž přímo souvisela s mnohostrannými škodami působenými lidmi. Do nich bylo zařazeno bezohledné poškozování a kořistění v lesích především v důsledku majetkových a hraničních sporů, dále zanedbatelné krádeže dříví a trávy v blízkosti lidských obydlí a k tomu i lesního steliva hlavně v době sucha.⁷

Povolání lesní hospodář Max Hrdliczka si byl velmi dobře vědom také toho, že s těžbou dříví na strážnickém velkostatku úzce souvisely rovněž dopravní a odbytové poměry. O jejich zlepšení přemýšlel, poněvadž nebyly všude příznivé kvůli velké rozloze a proměnlivosti území velkostatku a protože čím dál méně přicházel v úvahu odbyt v místě. Rozhodl se budovat nové komunikace do komplexů lesů. Je však třeba říci, že některé cesty byly zřizovány již dříve. Dávno před působením Hrdliczky na strážnickém velkostatku byla v roce 1846 vybudována cesta od Petruchovského mlýna na Javorník přes háj Velká až k novolhotské myslivně a dále údolím k hranici obce Vápenky. Jiná cesta byla postavena v roce 1869 přes neznámou říčku, patrně Veličku, spojující trat Okrouhly s Kamenným. Dopravní poměry zásadně zlepšila silnice Strážnice–Bzenec dobudovaná na konci prvního desetiletí dvacátého století. Podstatně je řešily i silnice postavené v nám neznámé době v polesí Radějov, čili Tvarožná Lhota–Šumarník–Traviska a Kamenec a most v Radějově. Za Hrdliczky byla v polesí Velká vybudována silnice Filipovským údolím v letech 1902 až 1908 a po ní silnice Vápenky – Velká Javořina v letech 1909 až 1915. V roce 1927 byla zahájena stavba silnice v Hlavinách (oddělení 74). Ve stejné době započal provoz na železnici Veselí nad Moravou–Nové Mesto nad Váhom a Velká se pak stala jednou z poměrně důležitých stanic osobní a nákladní dopravy.

Soustavná péče o dobré komunikace se odrazila na setrvalé příznivých cenách dříví. Sklady ve Strážnici, Rohatci a ve Velké nikdy nezely prázdnotou a prosperovaly. Lužní polesí měla lepší odbyt, poněvadž dodávala dříví průmyslu, řemeslům a domácnostem a měla nablízku železnici. V horských polesích bylo nutné vyrábět palivo a užitkové dříví za nižší cenu, ke které bylo zapotřebí připočítat poměrně vysoké dopravní náklady. Po první světové válce značná kvanta užitkového dříví odebíraly obchodní společnost ve Strážnici a pila bratří Thonetů ve Velké,⁸ kanadský topol hledali výrobci nábytku a zápalek, vrbu košíkáři.⁹

Při posuzování pracovních poměrů nepřekvapí, že se lesní hospodářství strážnického

velkostatku potýkalo již před první světovou válkou se stejnými potížemi jako všude jinde. V zimě a na jaře byl manuálních pracovníků dostatek, v létě a na podzim značný nedostatek. Muži odcházeli za prací jinam, často i do Ameriky, stávali se továrními dělníky. Zřejmě Max Hrdliczka vymyslel to, že zřídí takzvanou kolonii dělníků, aby pro lesní hospodářství opatřil kádr stálých pracovních sil. To se mu však s největší pravděpodobností nakonec nepodařilo a do lesů jím řízeného velkostatku dělníci přicházeli odjinud.¹⁰

C. k. lesní rada a ředitel strážnického velkostatku Max Hrdliczka se poctivou a mnohastannou prací prosadil mezi nepočetnou skupinu úspěšných a všeobecně vážených lesních hospodářů přinejmenším na Moravě. V roce 1883 vstoupil do Mährisch-schlesischer Forstverein, čili do Moravsko-slezského lesnického spolku a angažoval se v něm mimo jiné jako člen výboru od roku 1900.¹¹ Zúčastňoval se schůzí jeho výboru konaných v Brně obvykle čtyřikrát za rok. Důležitější však bylo to, že četní členové a příznivci spolku se scházeli takřka každý rok na slavnostních valných hromadách, většinou spojených s exkurzemi do vzorně obhospodařovaných lesů v zemi. Jednu z takových akcí – své jubilejní šedesáté valné shromáždění spojené s exkurzí do lesů strážnického velkostatku – spolek uskutečnil v Hodoníně na konci července 1906.¹² Tehdejší účastníci byli přítomni také odhalení pomníku Johannu Friedrichu Bechtelovi v Lideřovicích, nedaleko dnešní železniční stanice Bzenec – Přívoz, o jehož vybudování se zasloužil hlavně Hrdliczka.¹³ V předchozích a v následujících letech zavítal i na valné hromady a exkurze na jiných místech, kde kolegům radil a kde s nimi diskutoval.¹⁴ Často o těchto setkáních jistě také referoval a psal. Z Hrdliczkovy literární práce se však podařilo nalézt pouze jedno pojednání v dobovém prestižním odborném časopisu z roku 1916.¹⁵

Max Hrdliczka přijal členství i ve výboru další důležité korporace s názvem Mährisch-schlesischer Forstschulverein in Brünn, čili Moravsko-slezského lesnického školského spolku v Brně.¹⁶ Například na přelomu devatenáctého a dvacátého století je Hrdliczka uváděn v hodnosti lesmistra v jeho výboru spolu s devíti velkostatkáři, mezi nimiž nechyběl ani Hrdliczkův tehdejší zaměstnavatel kníže Salm, a s osmi významnými lesníky na Moravě.¹⁷

Dále Max Hrdliczka pracoval v Zemědělské radě pro markrabství moravské v Brně,¹⁸ Státní železniční radě¹⁹ a v odvolací komisi pro daň z příjmu v Brně. V letech 1919 a 1920 spoluzaložil a spolubudoval s Leopoldem Angerem, významným lesníkem z velkostatku Hrubá Skála u Turnova, pozoruhodnou organizaci s názvem Ústřední výbor Volných sdružení lesních správ v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a zasedal v jejím výboru buď po celou meziválečnou dobu, nebo přinejmenším v letech 1931 až 1936.²⁰

Tato naposledy jmenovaná organizace sdružila jednotky většího lesního majetku. Tím pádem se jednalo o skoro všechny soukromé, státní, samosprávné a družstevní lesní správy v českých zemích, v počtu bezmála sedmi set a na ploše více než jeden a půl miliónu hektarů. Tato poměrně mocná korporace vznikla především kvůli ochraně lesů a zájmů jejich majitelů „v kvasu tehdejšího poválečného života“, aby změnou poměrů nezískali navrch spekulanti těžící z podstaty lesů a z našetřených rezerv v nich. Měla mít a skutečně měla vliv na meziválečnou vládnoucí garnituru. Oficiálně se ustavila dne 20. března 1920. Jejím v pořadí druhým předsedou byl dne 26. října 1921 zvolen Leopold Anger a tuto funkci zastával v tříletých volebních obdobích po dobu třiaadvaceti let, přesto nebo právě proto, že funkce byla čestná a značně náročná už kvůli přítomnosti na častých jednáních v Praze.

Organizace vydávala dvojjazyčný *Informační list* s podtitulem *Publikační orgán Ústředního výboru Volných sdružení lesních správ v Praze-Bubenči* / *Informationsblatt. Publikationsorgan des Zentralausschusses der freien forstlichen Vereinigungen Prag-Bubeneč*. Byl vlastně zhuštěnou suchopárnou svodkou aktuálních a jistě důležitých hospodářsko-obchodních zpráv, ukazatelů a přehledů z oblasti lesního a dřevařského hospodářství ve střední Evropě určenou pro vedoucího lesníka.²¹ V žádném případě tedy neotiskoval články, rozborů a úvahy, kromě několika biogramů mužů blízkých ústřednímu výboru. Tento List v letech 1931 a 1934 mimo jiné uvedl, že lesní rada Leopold Anger z Podháje, pošta Sedmihorky u Turnova, byl předsedou organizace i v letech 1931 až 1933 a 1934 až 1936. V obou obdobích byl zvo-

len prvním místopředsedou velkostatkář František Antonín Thun-Hohenstein z Jílového u Děčína, druhým místopředsedou v roce 1931 Ing. Dr. h. c. Karel Šrogl, vrchní lesní rada a ředitel velkostatku Račice u Vyškova na Moravě.²² Za ním bylo uváděno v předsednictvu bez označení funkce dalších šest osob: velkostatkář z Velkého Meziříčí František Harrach, vrchní lesmistr v Košťanech u Teplíc Heřman Friedrich, vrchní lesní rada a centrální ředitel ve Strážnici na Moravě Max Hrdliczka, lesní rada a generální ředitel v Petrohradu Ing. Waldemar Maresch,²³ lesní ředitel v Karlovicích Arnošt Ryba a lesní rada a ředitel velkostatku v Plané u Mariánských Lázní Ing. Julius Wegscheider. Za nimi následovalo sedm náhradníků – dva velkostatkáři a pět vrcholných lesních úředníků.²⁴

Max Hrdliczka působil po delší dobu také jako zkušební komisař u státních zkoušek pro samostatné lesní hospodáře. Nejprve je uváděn jako zkušební komisař druhé skupiny zkoušených předmětů jmenovaný každoročními výnosy vídeňského c. k. ministerstva orby. V celkem pětičlenné komisi se například v roce 1908 sešli: Johann Homma, c. k. zemský lesní inspektor a vrchní lesní rada v Brně, Franz Kraetzl, knížecí lichtenštejnský lesmistr v Uher-ském Ostrohu, Max Hrdliczka, Gregor Müller, lesmistr v Rosicích, a Karl Schwabe, c. k. lesní rada v Brně. Tato přísná písemná a ústní zkouška předepsaná ministerským nařízením ze dne 3. února 1903, čís. 30 říšského zákoníku,²⁵ se konala u c. k. místodržitelství v Brně tradičně na přelomu srpna a září každého roku. Hrdliczku znovu potkáváme jako zkušební komisaře v rámci stejné zkoušky a skupiny předmětů při brněnském Zemském úřadě například k roku 1922. Výnosy pražského Ministerstva zemědělství její termín posunuly na červen. V komisi tentokrát zasedli: Ing. Karel Kořistka, ministerský rada a zemský lesní inspektor v Brně, Ing. Antonín Jelínek, vrchní lesní rada v Brně, Franz Kraetzl, vrchní lesní rada v Olomouci, s náhradníkem Antonínem Bakešem, lesním radou ve Žďáře, dále lesní rada Max Hrdliczka s náhradníkem Wilhelmem Patzelem, lesním radou z Brna-Králova Pole, a Karel Dostál, lesní rada z Rožinky, s náhradníkem Ing. Otokarem Janáčkem z Brna.²⁶ O Hrdliczkovi dále víme i to, že byl členem zkušební komise pro druhou státní zkoušku na lesnickém odboru Vysoké školy zemědělské v Brně ve studijních letech 1927/28 až 1937/38.²⁷

Nepřekvapí, že Maxe Hrdliczku oslovila jako předního lesního odborníka i redakce pražských *Národních listů*. Na jaře 1926 se v jejich anketě o pozemkové reformě ve dvanácti bodech podle očekávání zastal konzervativně obhospodařované velké soukromé lesní držby. Neodsuzoval však ani požadavek státní držby lesů, pokud však nepřesáhne dvacet procent jejich celkové rozlohy ve státě. Tento druhý a jistě nejdůležitější Hrdliczkův příspěvek uvádíme v autentickém znění, poněvadž je obšírným a výstižným krédem zkušeného lesníka na vrcholu sil a poněvadž dnes není zájemcům snadno dostupný:

1. Důvody pro reformu

Provádění pozemkové lesní reformy tak, že se část lesních komplexů převede do majetku státního, považuji za oprávněný požadavek. Jelikož hospodářství státní vyžaduje poměrně větší režie, mám za to, že by se tato lesní reforma pozemková měla vztahovati jen na větší souvislé lesní komplexy. Mají-li tyto plochy ležeti právě při hranicích státních, je otázkou více politickou než hospodářskou a tato se nedá tedy řešiti z čistě odborného stanoviska. Třeba však podotknouti, že převaha državy státní je v neprospěch pro volný vývoj obchodu i vývoje lesní industrie. Je-li 15 až 20 % z celkového lesního majetku v republice v državě státní, dostačuje to, by zájem státu byl zachován.

2. Dosavadní hospodaření. 3. Nejosvědčenější forma hospodaření

Pro zestátnění lesního majetku z důvodů špatného hospodaření na statcích, nacházejících se v soukromé držbě není důvodů, zvláště v historických zemích, kde toto hospodářství bylo na vysokém stupni. Tam hospodařilo se povětšinou způsobem konservativním a brán zřetel na nové směry a tím i na udržení a zdárný vývoj dřevařských podniků. Skoro všechny novinky týkající se hospodářských tvarů lesních pocházejí ze statků soukromých, protože majitel anebo zmocněný hospodář s celou volností mohl přikročiti k pokusům hospodářským neb technickým.

Podnikatelský duch, který konečně v lesním hospodářství je stejně potřebným jako jinde, nebyl nijak vázán. Státní provoz je sice také konservativním, schází mu však ona okamžitá pohyblivost, které je při využitkování mimořádných okolností třeba.

Hospodářství na drobném lesním majetku je špatné, neboť nevyužítkuje produkčních sil v půdě se nacházejících; mimo to rozhoduje zde pro hospodářství vždy okamžitá potřeba dotyčného majitele. Stejně to platí pro lesy obecní, které nemají potřebné velikosti, by snesly náklad pro povolaného odborníka. Veškeré pokusy zasáhnouti zde zdárně byly již podniknuty za starého mocnářství, ale bez úspěchu. Dotyčné nařízení zůstalo vždy jen pravdou na papíře, nikoliv však v praxi; i dnešní zákonná nařízení nepřinášejí zlepšení stávajících poměrů. Zde by pomohlo jen takové hospodářství, které by stálo přímo a stále pod státním dozorem a které by vyloučilo ingerenci lokálních faktorů. Plocha těchto lesů v republice je zajisté dosti velká, čímž jest zájem státu dosti tangován.

Na obecních statcích, které mají státně zkušeneho lesního odborníka, se většinou dobře hospodaří, přece však se zde ukazuje určitá těžkopádnost v hospodaření, která brzdí dobré myšlenky hospodáře; hraje zde též roli jistá lokální politika, které lesní majetek pro svou konservativnost nesnese.

Z ohledu na průmysl a obchod, na uplatnění soukromo-podnikatelského ducha a neméně z ohledu na státní finance mám za to, že udržení soukromého majetku leží v zájmu státním. Speciálně poslední důvod by měl býti směrodatným, neb se zde jedná výhradně o fatenty, jejichž příjmy berní správě jsou zcela jasně k dispozici. Z předcházejícího monu vyvoditi resumé, že soukromé hospodářství, jsoucí pod všeobecnou kontrolou státní, je nejlepší zárukou pro nejdokonalejší využitkování všech sil přírodních v národohospodářském smyslu a že takový stav by znamenal nejvýhodnější uchování zájmů státních.

4. Hospodaření států cizích

Mezi evropskými státy, které vykazovaly podobné hospodářské poměry lesní jako máme u nás, hrálo v hospodařování lesním vždy vedoucí úlohu Německo, protože soukromému majiteli, podporovanému bohatým průmyslem, byla dána plná volnost. Průmysl měl v zápětí, že hospodařící lesník byl zbaven obav o odbyt lesních produktů, že se mohl v každém ohledu hospodaření volně pohybovati a že mu při tom zbývalo ještě dosti času na literární práce.

V historických zemích republiky se zajisté špatněji nehospodařilo; zde však měl lesní hospodář tolik starostí o odbyt, že i když jinak po odborné stránce vynikal, nezbývalo mu času na literární zpracování svých praktických zkušeností; přenechal tuto literární činnost německým kolegům, kteří majiteli a odbornými ústavy byli plným porozuměním podporováni. Z takovýchto poměrů vysvitá vedoucí stanovisko německého lesního hospodářství. V praxi ovšem zůstal soukromý lesní majetek v historických zemích na stejně vysokém stupni jako v přílehlých státech.

5. Lesní družstevnictví

Združstevnění lesního majetku pokládám za neštěstí pro les, protože každý společník snaží se uplatniti své privátní nároky na les, které se nedají v praxi žádnými statuty neb jinými nařízeními odstraniti a vyloučiti: souhrn těchto soukromých nároků znamená zkázu lesa. Hospodařilo-li by se však bez ohledu na tyto soukromé nároky, tak, že by vedoucí hospodář měl před sebou jen největší prosperitu lesa, pak nemá společník o les vůbec zájmu a bylo by pak lépe, nechce-li se už udržeti soukromý majetek, přímo přikročiti k zestátnění.

Dovedl bych si ještě představit, že hospodářství při tvaru lesa nízkého, které je více zařízeno na produkci dřeva palivového a tím vlastně má značku extensivního hospodářství, by se mohlo zařídit pro družstevnictví. Nesmíme však zapomenouti, že naše snaha je co možná omeziti tento hospodářský tvar a vystavovali bychom si tudíž velmi smutné vysvědčení chudoby, kdybychom zákonitým nařízením takový zpáteční krok podporovali.

6. Zalesňování ploch ladem ležících

Pojmouti holiny do pozemkové reformy by mělo jen tenkráté výsledkem, kdyby dočasní maji-

telé těchto holin nemohli býtí přinuceni k melioraci. Jsou-li to holiny obecní, pak by měly býtí obce podporovány subwencemi, aby se interesovaly o zalesnění za dozoru státního. Jsou-li tyto holiny však následek soukromého zasáhnutí, jak tomu asi je jen na Slovensku a Podkarpatské Rusi, pak by museli býtí přinuceni tito soukromí majitelé k zalesnění. Pojmouti tyto holiny do pozemkové reformy znamenalo by však velké vydání pro stát.

7. Tempo reformy

V každém pořádaném lesním provozu je třeba určitého konservativního podkladu; [s. 56] změna toho by neměla býtí tedy náhlá, nýbrž, sledujíc praktické potřeby, ponenáhla. Tato ponenáhla změna majetkových poměrů přijde sama zrušením svěřenských statků a nemusíme tedy jako kulturní stát riskovati naše dobré jméno.

Tato změna majetková, která se pod nátlakem poměrů dá očekávati, je také nejlepší zárukou pro další zachování konservativnosti v lesním provozu, neboť dle dosavadních zkušeností přinesly prodeje vykonané pod nátlakem do jiných soukromých rukou doposud to nejšpatnější ovoce; stačí při znalosti lokálních poměrů pročísti insertní část nějakého dřevařského listu, abychom to mohli konstatovati. Nedostatek kapitálu se kryje pak zasáhnutím do lesní podstaty.

8. Výměra hospodářské jednotky

Lesní hospodářství může jen na větších rozlohách zaručiti skutečný prospěch, neb jen veliká plocha může krytí výlohy spojené s reží, které jsou zárukou pro řádné obhospodařování. Plocha 100–500 ha tvoří v historických zemích, tedy v území intenzivního lesního hospodářství pravidelně jen okres ochranný; tato plocha nemůže vyživiti řádně vyskoleného hospodáře. V krajích s extenzivním hospodářstvím, na Slovensku a Podkarpatské Rusi, nevystačí tato plocha ani na takový okrsek ochranný.

Minimální velikost hospodářské jednotky by podle mých praktických zkušeností v krajích intenzivního hospodářství neměla býtí pod 2000 ha; v krajích však s hospodářstvím extenzivním může tato plocha dosáhnouti i násobku uvedené velikosti. Mimo to rozhoduje pro velikost ještě konfigurace terénu a souvislost jednotlivých částí lesních.

9. Dřevoobchod a dřevoprůmysl

Každý dřevařský podnik potřebuje pro krytí svých potřeb na surovině velkou konservativně obhospodařovací rozlohu lesní, která mu dává jistotu pro krytí roční potřeby. Tuto jistotu dávají jen větší lesní komplexy, které jsou plánovitě obhospodařené, ať už jsou v državě státní, nebo větších obcí neb v rukou soukromníků. Obchodně se bude nejnázne stýkat průmysl s majitelem soukromým, těžkopádnější je již styk s provozem státním neb obecním. Soukromník se dřívě přizpůsobí změnám průmyslu, neboť vykazuje větší a snazší pohyblivost v hospodaření; to jsou fakta, která mi potvrdí každý průmyslník.

10. Vliv na příjmy státu a korporací veřejnoprávních

Mám za to, že největší zájem pro udržení soukromo-hospodářského majetku by měly mítí státní finance. Soukromý majitel je podle mých zkušeností při daňových komisích rozhodně ten nejsolidnější fatent, neb jeho majetek je jasným, nedá se ukrýti. Na tomto příznání daňovém nemá zájem jen stát, nýbrž též země a obec. Změna majetková děje se na solidním podkladě, a tak zůstanou všechny s tím spojené poplatky v zákonité výši státu uchovány.

11. Vliv na existenci zaměstnanců

Existence zaměstnanců bude lesní pozemkovou reformou vždy tangována, když bude dosavadní hospodářská rozloha rozkouskována. Každé zmenšování má za následek existenční otázky, speciálně pro odborně vzdělané zaměstnance. Nejvíce dotčeny jsou tím vysoké školy. Co se stane s inženýry, vycházejícími ročně z vysokých škol zemědělských? Rozkouskování lesního majetku jim vezme pole odborné působnosti a státu zbude mnoho odborně vzdělaného proletariátu, který nebude spokojen s prací jemu přidělenou.

12. Jak provést reformu

Podle mého názoru měla by lesní pozemková reforma po zajištění 15-20 % celkové lesní rozlohy pro majetek státní býti skončena. Dosavadní stav nejistoty majetkových poměrů trvá k ohromné škodě národohospodářské již 6 roků. Ztráty s tímto stavem spojené nese nejvíce finanční správa státní – přímo tím, že se hospodaří bez nutných investic a že se tak výnosnost lesních objektů redukuje – a nepřímou, že industrie, živnosti a obchody ztratily pro tato léta vlivné zákazníky. Proto jest již nejvyšší čas, aby nastaly normální majetkové poměry lesní a aby skvosty našeho státu byly jednou vyloučeny z politických poměrů a konečně také aby zaměstnanectvo a dělnictvo, které již svým povoláním tvoří konservativní složku obecnosti, bylo vyvedeno z vlivů státu a všeobecnosti jenom škodlivých.

Další vývoj ve změnách majetkových by se měl přenechat době, poměry se zajisté během času vyvinou v tom směru, který je výsledkem změněných sociálních poměrů. Takovým vývojem by bylo nejlepším způsobem dáno zadost národohospodářským a státotvorným zásadám.²⁸

Z poloviny dvacátých let dvacátého století nyní přejdeme do let čtyřicátých. Na konci ledna 1943 Max Hrdliczka psal česky Dr. Ing. Josefu Sigmondovi.²⁹ Dochovala se pouze první část Hrdliczkovy odpovědi na Sigmondův dotaz o umístění jednoho praktikanta na strážnickém ředitelství. Uvádíme ji v autentické podobě:

„[předtištěno:] MAX HRDLICZKA

SRASSNITZ [perem:] 25. I. 43

Velevážený pane kolego!

Těšil jsem se když jsem ?[ve] včerejší poště poznal Vaše písmo. Slyšel jsem jenom o Váš příležitostně v Praze, nebo z dopisu kolegy Mokrého³⁰ a těšil jsem se když jsem slyšel že jste zase zdráv.

Zde se pracuje na revisi hospod. plánu, vede práci tuto inž. ?Macha kterého možná jako posluchače znáte, doučuje se také německé řeči a snaží se v tomto ohledu pilně. Tak bylo snad dobré prostředí pro takového mládence.

Jinak bych mohl dopsati baron. Kleinovi do Wiesen ...³¹

Výsledek této korespondence neznáme.

Někdy na přelomu třicátých a čtyřicátých let měl Max Hrdliczka založit „Hrdliczkovu nadaci pro mladé lesníky“. Nevíme však o ní nic bližšího.³² To se již neodvratně blížil sklonek jeho dlouholeté služby ve Strážnici. V červnu 1943, kdy mu bylo neuvěřitelných osmasedmdesát let, odešel do výslužby.³³ V souvislosti s jeho odchodem ze Strážnice uspořádal velkostatkář Antonín František Magnis, jen o tři roky starší než Hrdliczka, v sobotu dne 19. června 1943 slavnost. Během ní byl také odhalen v polesí Radějov u silničky Radějov – hájenka Na Pustých pomník Hrdliczkovi opatřený tímto nápisem: „Forstrat / Max Hrdliczka / Dem vorbildlichen Forstmann und Jäger / Erschliesser u. Hütter dieser Wälder / durch 42 Jahre / in Dankbarkeit u. Freundschaft / Anton Reichsgraf v. Magnis / 1943.“³⁴

Četné účastníky této slavnosti zachytila dobová fotografie. Na ní je i lesní rada Max Hrdliczka se všemi hajnými tehdejšího velkostatku Strážnice–Bzenec. Pomník však neměl dlouhého trvání: již v roce 1945, tedy po dvou letech existence, ho v poválečném nadšení zničili „vlastenci“, jak je u nás častým zvykem.³⁵ Hrdliczka u toho naštěstí nebyl. Nemusel být svědkem ani konfiskace strážnicko-bzeneckého velkostatku nařízené na základě známého dekretu prezidenta republiky čís. 12/1945 Sb. z. a n., celku, jehož správě věnoval svou takřka celou profesionální dráhu a svůj nejlepší um a síly a jehož pozitivní zásahy uchovávali mnohé tamní lesní porosty dodnes.

Na úplný odpočinek však Max Hrdliczka v roce 1943 rozhodně nepomýšlel. Chtěl nadále předsedat správní radě akciové společnosti Impregna v Bystřici pod Hostýnem a současně měl v úmyslu postarat se o rozlohou nevelký velkostatek Újezd u Hrotovic svého tehdy nedávno zesnulého bratra Ferdinanda.³⁶ Další osudy a místa pobytu slavného moravského lesníka z Moravce a ze Strážnice již zřejmě nikdy nezjistíme. Zdá se, že ještě v roce 1943

Velodivný pane kolego!

*Těšil jsem se když jsem při přečtení počte poznal
tvoje písmo. Slýšal jsem jmenem o Vás příliši hodně a
Pana, nebo z dopisu kolegy Čokého a teď jsem se
když jsem přišel do této nové země.*

*Zde se pracuje na rovině hospod. polním, vše nově
dělá má Heacna kleriko možná jako prohoditě znáte,
dovnuje se toho německé věci a píše se s tímto ohledem
silně. To bylo mámě dosti prostaří pro tato sítu mlá
deuce.*

Jinak bych mohl doposťi takon. Kleivori do Wieser

Rukopis lesního rady Maxe Hrdliczky – počátek odpovědi profesoru Josefu Sigmondovi na jeho dotaz o umístění jednoho praktikanta (ZP) na zdejším strážnickém ředitelství.

Odhavení pomníku lesnímu radovi Maxi Hrdliczkovi v polesí Radějov v sobotu 19. 6. 1943. Nápis na pomníku:

Forstrat
Max Hrdliczka
Dem vorbildlichen Forstmann und Jäger
Erschliesser u. Hütter dieser Wälder
durch 42 Jahre
in Dankbarkeit u. Freundschaft
Anton Reichsgraf v. Magnis
1943

Na rozcestí k Lučině byl osazen kámen s deskou „Forstrat Max Hrdliczka Straße“. Pomník i deska byly zničeny v polovině roku 1945. (Obě fotografie zapůjčil ing. Zdeněk Prudič, CSc., ze Strážnice.)

odešel do západní části Německa. Nemáme však vůbec ponětí, ke komu se tam dlouho před koncem druhé světové války uchýlil, kde a jak tam žil. Podle účetního Gasnářka, strážnického souseda a jednoho z posledních pamětníků, se měl Hrdliczka nakonec dostat dokonce až do jihoafrického Kapského Města, kde také jako šestadevadesátiletý zralý muž někdy v roce 1961 zemřel.³⁷

Poznámky:

- 1 Srov. N o v o t n ý, G., *Ředitel strážnického velkostatku Max Hrdliczka*. In Slovácko. Společensko-vědní sborník pro moravsko-slovenské pomezí 47. Uherské Hradiště, Slovácké muzeum, 2005, s. 217–232.
- 2 Srov. P i n k a v a, J., *Historický průzkum lesů. LZ Strážnice. LHC Hodonín, Bzenec, Velká nad Veličkou*. Kroměříž: Ústav pro hospodářskou úpravu lesů, 1965, s. 19.
- 3 O kamerální (komorní) taxe srov. A n d r é, E. K., *Versuch einer zeitgemässen Forstorganisation. Zunächst und mit besonderer Rücksicht auf die Privatwaldungen der österreichischen Monarchie, zur Selbstbelehrung für Waldbesitzer, ihre Bevollmächtigten und Forstbeamten*. Praha, J. G. Calve, 1823 [o lesníku Andrém srov. heslo in: V o š a h l í k o v á, P. a kol., *Biografický slovník českých zemí* A. Praha: Historický ústav; Libri, 2004, s. 87–88], a K r e u t z e r, E., Ein forstliches Jubiläum. *Verhandlungen der Forstwirte von Mähren und Schlesien. Zeitschrift des mährisch-schlesischen Forstvereines und Organ der forstlichen Landesversuchsstelle für Mähren und Schlesien* [Brno], 1888, 1. Heft, s. 3–17, 2. Heft, s. 3–21. Dr. h. c. Leopold Hufnagel (* ? 1850 ?, † ? 1921 ?) byl auersperským vedoucím knížecím lesníkem a ředitelem velkostatku ve Vlašimi. Napsal několik ceněných spisů z oborů hospodářské úpravy lesů a obchodní nauky lesnické.
- 4 Srov. P i n k a v a, J., *Historický průzkum*, s. 20.
- 5 Tamtéž, s. 23–29.
- 6 Na druhou stranu měla vysoká voda příznivý vliv, poněvadž hnojila a zavlažovala. Zápavy střídala častá a dlouhotrvající sucha.
- 7 Tamtéž, s. 29–30.
- 8 V roce 1922 Thonetům kupní smlouva na odběr kulatiny vypršela. Velkostatek ji neobnovil a pilu od nich koupil. Osvědčila se zvláště v roce 1929 při zpracování kulatiny ze zmíněné mrazové kalamity. Tamtéž, s. 33.
- 9 Tamtéž, s. 32–33.
- 10 Tamtéž, s. 33. Otázky myslivosti na strážnickém velkostatku v době působení Maxe Hrdliczky posoudit nemůžeme. Jaroslav Pinkava komentoval pouze stav od počátku osmnáctého do konce sedmdesátých let devatenáctého století. Tamtéž, s. 34–36. Na samém konci svého výkladu heslovitě dodal, že bylo na strážnickém velkostatku provozováno lesopolaření („ročně smýcené paseky se rozdělí na malé úseky 200 čtvereč. sáhů s povinností, že se zde budou pěstovat okopaniny; vyňat byl však revír Velká a N. Lhota“), travaření („se omezovalo na lužní revíry a to na lesní louky a holiny; i krádeže trávy“), sběr klestu („se poskytoval chudým lidem zdarma nebo za práci“), sběr žaludů („byl jen případný“), sběr semene („jen málo, sm [smrkového] a bo [borového] semene“) a stelivo („prodáváno na pasekách; také hodně krádeže“). Tamtéž, s. 36.
- 11 O Forstsection der k. k. mährisch-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde in Brünn, čili o lesnické sekci Moravsko-slezské hospodářské společnosti v Brně v letech 1849 až 1885 a předchůdkyni spolku srov. N o ž i č k a, J., *Přehled vývoje našich lesů*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1957, s. 380–381. Sekce byla ustavena dne 18. prosince 1849 za účelem zvelebení lesnictví a šíření odborných vědomostí a kvůli vzájemné výměně zkušeností. Samostatný Mährisch-schlesischer Forstverein začal vyvíjet činnost od roku 1885 a byl rozpuštěn v roce 1922. Sekce i spolek si houževnatě držely německý ráz, a to jak na jednáních valných hrad a na exkurzích, tak i ve spolkových písemnostech a v časopisech.
- 12 Daleko dříve, více než padesát let před velkou akcí v roce 1906, uskutečnila Forstsection der k. k. mährisch-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde in Brünn své šesté shromáždění ve Strážnici ve dnech 5. až 7. září 1853. Na něm se sešlo nejméně pětáosmdesát účastníků a jejich exkurze směřovala do Bzence a do lužních a hornatých polesí strážnické domény. Srov. k tomu *Die sechste Versammlung der mährischen und schlesischen Forstwirthe, am 5. und 6. September 1853*. Verhandlungen, 1853, 4. H., s. 3–77.
- 13 Srov. N o v o t n ý, G., *Johann Friedrich Bechtel a jeho působení na velkostatku Bzenec* (Ke 195. výročí narození dnes polozapomenutého lesníka). In: Slovácko. Společenskovědní sborník pro

- moravsko-slovenské pomezí 37. Uherské Hradiště: Slováké muzeum, 1995, s. 153–171. Dále srov. *Allgemeine Beschreibung des zur Herrschaft Strassnitz gehörigen Forstreviers Strassnitz a Bericht über die 60. Versammlung des mährisch-schlesischen Forstvereins in Göding am 29., 30. und 31. Juli 1906*. Verhandlungen, 1906, roč. 57, s. 183–208, 271–376. Na valné hromadě v Hodoníně Max Hrdliczka přednášel o myslivosti. Tamtéž, s. 368–375. Jen této akci se hodlám věnovat v samostatném příspěvku. Pomník J. F. Bechtela, obnovitele bzeneckých lesů na místě „Moravské Sahary“, stojí naštěstí dodnes. Je opatřen nápisem: „Památce velezasloužilého zakladatele těchto lesů lesního inspektora Jana Bedřicha Bechtla 1823–52“.
- 14 Max Hrdliczka byl například na 57. valné schůzi v Brně a na exkurzi do lesů velkostatku Bučovice na konci července 1903 (tam mluvil obšírně o záležitostech regulace řeky Moravy v minulosti a v současnosti), na 58. valné schůzi v Brně na konci července 1904, na 59. valné schůzi v Šumperku a na exkurzi do lesů velkostatku Velké Losiny na přelomu července a srpna 1905, na 61. valné schůzi v Brně na počátku srpna 1907, na 62. valné schůzi v Brně a na exkurzi do lesů na Rosicku a v rámci velkostatku Veverí na počátku července 1908, na 63. valné schůzi v Olomouci a na exkurzi do lesů na velkostatku Mírov na konci července 1909 a na plenární schůzi ve vídeňském Prátru před polovinou června 1910. Srov. Verhandlungen, 1903, roč. 54, s. 277n. a 343–355, tamtéž, 1904, roč. 55, s. 154–155 a 231n., tamtéž, 1905, roč. 56, s. 86–87 a 243n., tamtéž, 1907, roč. 58, s. 325n., tamtéž, 1908, roč. 59, s. 305n., tamtéž, 1909, roč. 60, s. 293n., tamtéž, 1910, roč. 61, s. 269n. Kromě několika uvedených akcí brněnského spolku máme doloženo, že Hrdliczka zajel například i na 20. rakouský lesnický kongres ve druhé polovině března 1904, na 21. rakouský lesnický kongres na konci března 1905 a na VIII. mezinárodní zemědělský kongres ve Vídni ve druhé polovině května 1907.
 - 15 Srov. H r d l i c z k a, M., *Aus der Praxis der Rauchschädenfrage*. Verhandlungen, 1916, roč. 67, s. 56–64.
 - 16 Srov. V o l d á n, V. (ed.), *Státní archiv v Brně. Průvodce po archivních fondech*. Sv. 3. Praha: Archivní správa ministerstva vnitra, 1966, s. 387–388. Ve fondu G 135 Moravsko-slezský lesnický školní spolek v Brně 1851–1899 (inventář z roku 1956) jsou kromě spisového materiálu uloženy pomocné knihy (podací protokoly z let 1852 až 1895), spisy (například zemské subvence, výkazy činnosti, volby, zkušební komise a jejich členové a korespondence z let 1851 až 1892), rozsáhlý materiál účetní z let 1851 až 1899 a sériová spisovna z let 1891 až 1895. Zánikem původní německé spolkové lesnické školy v Hranicích na Moravě spolek ztratil důvod k existenci a až do svého definitivního zrušení v roce 1940 vlastně žádnou činnost nevyvíjel.
 - 17 „Der Ausschuss des mähr.-schles. Forstschulvereines besteht nach dem letzten Wahlergebnisse im Jahre 1896 aus nachfolgenden P. T. Herren: K. k. Forstrath und Landesforstinspector Johann Homma als Vertreter des k. k. Ackerbauministeriums; Landesausschussbeisitzer [přisedící moravského zemského výboru v Brně] Ritter von Manner als Vertreter des mährischen Landesausschusses; Waldbesitzer: Ludwig Graf Belcredi, JUDr., Guido Graf Dubsky, Excellenz, August Graf Fries, Ludwig Graf Herberstein, Alphons Graf Mennsdorf, Hugo Fürst Salm-Reifferscheidt, Günther Graf Stolberg, Franz Graf Sylva-Tarouca, Eduard Ritter von Ulrich, JUDr.; Forstwirte: Forst- und Domänendirector Friedrich Baudisch, Forstinspector Heinrich Baumer, Forstmeister Max Hrdliczka, Forst- und Gutsverwalter Josef Huber, Generaldirector A. Kleiber, Forstmeister Franz Kraetzl, Forstmeister Gustav Rehn †, Forstmeister Wladimir Weypustek, Forstmeister Josef Wibiral.“ Srov. R e u s s, H., *Festschrift zur Feier des 50jährigen Bestandes der mähr.-schles. höheren Forstlehranstalt Aussee – Eulenbergr – Mähr.-Weiskirchen*. Brünn, Mährisch-schlesischer Forstschulverein, 1902, s. 218–219.
 - 18 Nevíme však to, zda byl Max Hrdliczka členem českého nebo německého odboru rady. O této významné veřejnoprávní korporaci hájící zájmy zemědělství a zemědělského průmyslu a zvelebující obor zemědělství a hmotné, sociální i osvětové stránky zemědělského obyvatelstva srov. S i t e n s k ý, F. (ed.), *Hospodářský slovník naučný. Illustrovaná encyklopedie veškerého hospodářství polního, zahradního i lesního, jakož i průmyslu hospodářského* 4 (R–Ž), 1924, s. 1440–1441 – heslo Zemědělská rada pro Moravu, a Koňšel, J. (ed.), *Naučný slovník lesnický* 2 (M–Ž), 1940, s. 2050–2051 – heslo Zemědělská rada. Dále srov. MZA, fond G 183 Moravská zemědělská rada v Brně 1898–1949 (inventář z roku 1959). Jedná se o fond s četným spisovým a účetním materiálem z daných let [mimo jiné též personálie z let 1927 až 1944]. Srov. k tomu V o l d á n, V. (ed.), *Státní archiv*. Sv. 3, s. 375–378.
 - 19 V této radě Max Hrdliczka působil s nejvyšší pravděpodobností jen v letech 1908 až 1913.
 - 20 Fond Ústřední výbor Volných sdružení lesních správ (1920–1944) je dnes uložen v Muzejním archivu Národního zemědělského muzea v Praze.

- 21 Jednalo se o krátké zprávy v rámci pravidelných rubrik – o hospodářské situaci, lesohospodářských otázkách, zákonech, nařízeních a o výnosech či o rozhodnutích nejvyšších soudů, daňových záležitostech, dopravě, tarifech a o železnici, obchodních smlouvách, clech a o vývozních poplatcích, dovozu a o vývozu dříví; zprávy statistické, o pozemkové reformě, o organizačních záležitostech; zprávy osobní, o zaměstnaneckých záležitostech, o pilách na velkostatech, o myslivosti, či různé; sdělení o literatuře, zahájení nebo o zastavení provozu, bilanci a o insolenci v dřevařském oboru, poptávkách a o nabídkách; někdy si čtenáři přečetli i zprávy o rybníčním hospodářství, lesohospodářských anketách a o dřevařských burzách v Praze, Brně, Olomouci a v Bratislavě.
- 22 Srov. o něm N o v o t n ý, G., *Lesník a hořovický rodák Karel Šrogl (1860–1938)*. In: *Minulostí Berounska. Sborník Státního okresního archivu v Berouně 2. Beroun, Státní okresní archiv, 1999, s. 139–154; TÝŽ, Vrchní lesní rada ing. dr. techn. h. c. Karel Šrogl (1860–1938) a velkostatek Račice*. In: *Vyškovský sborník. Sborník Státního okresního archivu Vyškov. Slavkov u Brna, Státní okresní archiv, 1999, s. 119–141, a TÝŽ, První lesnický kurs a jubilejní oslavy na lesnickém odboru Vysoké školy zemědělské v Brně v památném roce 1929. Dějiny věd a techniky, 1999, roč. 32, č. 2, s. 109–124.*
- 23 Srov. TÝŽ, *Lesní rada a ředitel velkostatků ing. Waldemar Maresch (1872–1939)*. In: *Jindřichohradecký vlastivědný sborník 10. Jindřichův Hradec, Okresní muzeum, 1998, s. 48–53.*
- 24 Organizaci tehdy tvořilo čtrnáct oblastních sdružení. Byly označovány římskými číslicemi a každé mělo předsedu, jednatele, pokladníka, tři delegáty a tři náhradníky. Srov. TÝŽ, *Vrchní lesní rada Leopold Anger (1875–1947) a velkostatek Hrubá Skála*. In: *Z Českého ráje a Podkrkonoší. Vlastivědný sborník 12. Semily, Státní okresní archiv, 1999, s. 107–109 a 117.*
- 25 Jedná se o takzvanou vyšší státní zkoušku lesnickou konanou před účinností zmíněného zákonného opatření podle ministerského nařízení ze dne 11. února 1889, čís. 23 říšského zákoníku. Bezpečně máme doloženo to, že Max Hrdliczka zkoušel v této komisi v letech 1904 až 1909 a v roce 1922 (viz dále). Je však vysoce pravděpodobné, že komisařem byl po dobu nejméně dvaceti let. Dále zasedal i v komisi pro státní zkoušku pro lesní ochranný a technický pomocný personál (nižší státní zkouška lesnická, která se konala rovněž v Brně), což máme potvrzeno pro léta 1903 až 1910. I v tomto případě byl Hrdliczka komisařem jistě po delší dobu.
- 26 Srov. *Verhandlungen*, 1908, roč. 59, s. 450–451, a tamtéž, 1922, roč. 73, s. 98–102.
- 27 V pozdějších letech již nebyl do komise jmenován. Rešerši provedla v Archivu Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně tamní archivářka PhDr. Alena Mikovcová (MZLU, rektorát, organizačně správní odbor, dne 17. prosince 2004, čj. 2893/2004).
- 28 Srov. D a ř e n i c k ý, J., *Lesní pozemková reforma s hlediska právního, národohospodářského, národního, sociálního a j.* Praha, Pražská akciová tiskárna, 1926, s. 55–56. Netušíme, zda Max Hrdliczka napsal odpovědi na otázky německy nebo česky.
- 29 Dr. Ing. Josef Sigmond, * 18. 4. 1868 Hrádek u Plzně, † 6. 1. 1956 Plzeň, lesník, vysokoškolský učitel, odborný spisovatel. Srov. o něm N o v o t n ý, G., *Vrchní lesní rada a prof. dr. techn. ing. Josef Sigmond (1868–1956)*. *Lesnictví – Forestry*, 1998, roč. 44, s. 381–384, a TÝŽ, *Portrét z Plzeňska. Sto třicet let od narození vrchního lesního rady a profesora dr. techn. ing. Josefa Sigmonda*. In: *Západočeský historický sborník 4. Plzeň, Státní oblastní archiv, 1998, s. 211–223.*
- 30 Dr. h. c. Theodor Mokřý, * 1. 7. 1857 Vodňany, † 11. 8. 1945 Písek, lesnický, myslivecký a rybářský odborník, odborný spisovatel. Srov. o něm TÝŽ, „*Paleta a myslivost*“. Stanislav Lolek a Theodor Mokřý. In: *Slovácko. Společenskovědní sborník pro moravsko-slovenské pomezí 38. Uherské Hradiště, Slovacké muzeum, 1996, s. 231–248.*
- 31 Oním praktikantem byl bezesporu Ing. Zdeněk Prudič. Kopii dokumentu poskytl v prosinci 2004 týž.
- 32 Srov. *K sedmdesátinám lesního rady a ředitele velkostatku Maxe Hrdliczky*. Informační list, 1936, roč. 15, č. 6, s. 15–17.
- 33 Max Hrdliczka byl pro zaměstnavatele bezesporu stále nepostradatelný a jeho oblíbencem, byl jistě zdravý a dělkou aktivní služby se patrně inspiroval u svého otce (viz dříve). Nevíme však bohužel například to, zda byl ženatý a zda měl děti.
- 34 „Lesnímu radovi Maxi Hrdliczkovi, vzornému lesníku a myslivci, odhaliteli (otevříteli, odemykacími) a strážci těchto lesů po dvačtyřicet let s věčností a přátelstvím Anton říšský hrabě Magnis 1943.“
- 35 Na rozcestí k Lučině byl umístěn kámen. Na jeho desce stálo: Forstrat Max Hrdliczka Strasse („Cesta lesního rady Maxe Hrdliczky“). Pisemné sdělení Ing. Zdeňka Prudiče ze dne 24. ledna 2000.
- 36 Sdělení Ing. Zdeňka Prudiče z počátku prosince 2004. Podle dobových schematismů velkostatků se

jednalo o alodní statek Újezd [pošta Biskupice u Hrotovic; pastviny 6, pole 170, louky 9, zahrady 6, lesy 198,5, úhrnem 389 hektarů; dva úředníci; ekonomie ve vlastní režii; režijský mlýn a pila, cihelna mimo provoz; „direkte Grundsteuer: K 1137,59. Letzter Kaufwert vom Jahre 1867: K 116.000“] zakoupili Ferdinand a Eleonora Hrdliczkovi („in Wien, im Juni, Juli, August und September in Augezd“) mezi léty 1903 až 1907 od Vídeňanky Theresie Dobrowsky. Srov. *Neuester Schematismus der Herrschaften, Güter und Zuckerfabriken in Mähren und Schlesien sowie der auf den Gütern bestehenden Bräuereien, Brennereien und sonstigen Industrien, deren Besitzer, Pächter und der dabei angestellten Beamten. Nebst einem Anhang: Besitztitel der landtäflichen Güter in Mähren. XI. Ausgabe.* Brünn 1907, s. 2–3. Takřka totožné údaje srov. *Neuester Schematismus. XII. Ausgabe, 1912, s. 2–3.* Bedřich Topinka (*Adresář velkostatků a statků, jich majitelů, nájemců, úřednictva a všech na nich stávajících průmyslových podniků markrabství moravského.* [?Brno; Vizovice: nákl. vl.], 1921, s. 117–118) představil velkostatek Újezd k roku 1921 takto: stavební plocha 1, role 179, louky 10, zahrady 6, pastviny 5, lesy 165, neplodná půda 0,25, úhrnem 366,25 hektaru; správa velkostatku Újezd, pošta Běhařovice; úřednictvo v Újezdě správce Jan Schodt, účetní Karel ?Goliáš („Koliáš“), zahradník Adolf Rabl a hajný Josef Kovanič, k tomu dva hospodářští zřizenci; po jednom poleší, dvoru, pile a mlýnu v Litovanech a ruční cihelně v Újezdě. Následující schematismus (Lu s t i g, R. (ed.), *Schematismus velkostatků v zemi Moravskoslezské.* Praha: nákl. vl., 1935, s. 190–191) k roku 1934 uvedl velkostatek Újezd vlastníka Ferdinanda Hrdliczky-Czisara. Tento celek spravovaný stále z Újezdu se nacházel v tehdejší soudním okrese Hrotovice (Okresní úřad Moravský Krumlov), na Českomoravské vysočině a v nadmořské výšce 380 až 400 metrů, v oblasti s mírným podnebí a „střední hojností“ srážek. Dále se dozvídáme: „Povaha půdy: Dobrá hlinitá půda, částečně písčím smíšená, částečně dobrá řepařská půda.“ Vlastník se sice nestaral o žádný patronát, ale pečoval o zámek s parkem v Újezdě a dále o role na rozloze takřka 153,4 hektaru, o louky (10,3), o zahrady (7), o pastviny (6) a o lesy spravované v rámci jednoho poleší Újezd s výměrou bezmála 165,4 hektaru. Do úhrnné výměry 343,73 hektaru patřila ještě půda neplodná (0,3) a stavební (1,4 hektaru). Obdělávaná půda náležela do režijského dvora Újezd s rozlohou přes 178 hektarů. V lesních porostech převládaly borovice a smrk a roční etát byl uváděn hodnotou 535 kubických metrů. Do průmyslu patřily vodní mlýn a pila a dvě „rukodílné“ cihelny. Půda, chlévy a závody na velkostatku poskytovaly na prodej mimo jiné toto zboží: pšenici, žito, ječmen, oves, brambory, užitkové a palivové dříví, hospodářská zvířata („dobytek“), řezivo a cihly. Vlastník k roku 1934 zaměstnával šest osob bydlících v Újezdě: správce velkostatku Jana Janouška, „drába“ Jindřicha Bergera, strojníka Pavla Jelínka, koláře Josefa Mátle, hajného Adolfa Fukala a mlynáře Antonína Pelána. Meziválečné pozemkové reformě bylo podrobeno 368,42 hektaru, parcelaci podléhalo téměř pětadvacet hektarů. Půda o rozloze skoro 344 hektary byla propuštěna ze záboru na základě paragrafů 3a a 11 záborového zákona. Samotná obec Újezd měla k roku 1934 celkem dvaosmdesát domů s 501 českým obyvatelem. Pošta a telefon byly v Běhařovicích, lékař ordinoval v Tavkovicích vzdálených pět kilometrů a do vlaku se nastupovalo až v Jaroměřicích nad Rokytnou, ve Znojmě nebo v Grešlově Mýtě.

37 Sdělení Ing. Zdeňka Prudiče z počátku prosince 2004.

PhDr. Gustav Novotný, CSc. (n. 1959), vědecký pracovník Historického ústavu Akademie věd v Brně. Zabývá se badatelským výzkumem v rámci Biografického slovníku českých zemí a dějinami zemědělství a lesního hospodářství od poloviny osmnáctého do poloviny dvacátého století.

The Managing Director of the Strážnice Estate Max Hrdliczka, Part II

Abstract

The second part of the article on Maxmilián or Max Hrdliczka (b. June 6, 1865, Moravec near Nové Město na Moravě, d. ?1961? Cape Town) again discusses his work in the field of the forest management at the Strážnice estate. Here, he ordered new and modern economic adjustment of the estate's forests according to individual forest districts, as well as regular decennary revisions and further cultivation works. The contribution analyzes some indicators related to forest management in the forest districts Velká and Radějov after 1900.

The Imperial Forestry Executive Max Hrdliczka joined the “Mährisch-schlesischer Forstverein” (Moravian-Silesian Forestry Union) and worked there as a committee member. Furthermore, he accepted the membership in the corporational committee of “Mährisch-schlesischer Forstschulverein in Brünn”

(Moravian-Silesian Union of Forestry Education in Brno), but he also worked in the Agricultural Council for the Moravian Margraviate, State Railways Council, appeal council for income tax in Brno, and he co-founded and helped to build an organization called Central Committee of the Free Associations of Forest Managements in Bohemia, Moravia and Silesia, in which he served as a committee member. In addition, he had worked for a long time as an examiner at the state examinations of independent foresters and as an examination committee member for the second state exam at the forestry department of the Brno Institute of Agriculture. In July 1943, Max Hrdliczka retired and thus concluded the 42 years of his work in Strážnice. His further fate and places of residence cannot be proven. He left for West Germany possibly still in 1943 and reportedly, he concluded his journey in South African Republic, where he died.

Direktor des Großgrundbesitzes von Strážnice Max Hrdliczka – Teil 2

Z u s a m m e n f a s s u n g

Der zweite Teil des Beitrags über Maxmilián (oder auch Maxi) Hrdliczka (6. 6. 1865 Moravec bei Nové Město na Moravě, † ?1961? Kappstadt, Südafrika) ist wiederum seiner Tätigkeit im Bereich der Forstwirtschaft auf dem Strassnitzer Großgrundbesitz (Strážnice) gewidmet. In den dortigen Wäldern hat er eine neue, moderne wirtschaftliche Umgestaltung nach einzelnen Forstrevieren und weitere Förderungsarbeiten durchführen lassen und Überprüfungen alle zehn Jahre angeordnet. Der vorliegende Beitrag analysiert einige Faktoren der Forstwirtschaft in den Revieren Velká und Radějov nach 1900.

Der k. k. Forstrat Max Hrdliczka trat dem Mährisch-schlesischen Forstverein bei und engagierte sich als Ausschussmitglied. Außerdem war er Ausschussmitglied der Körperschaft Mährisch-schlesischer Forstschulverein, betätigte sich in der Landwirtschaftsrat für die Mährische Markgrafschaft in Brünn, in der Staatseisenbahnrat, in der Brünner Berufungskommission für Einkommensteuer, gründete eine Organisation namens Zentralkomitee freier Vereinigungen der Forstverwaltungen in Böhmen, Mähren und Schlesien mit und beteiligte sich als Ausschussmitglied an ihrer Entwicklung. Jahrelang war Hrdliczka als Prüfungskommissar bei den Staatsexamen für selbständige Forstverwalter und als Mitglied der Prüfungskommission für das zweite Staatsexamen an der Hochschule für Bodenkultur, Fachrichtung Forstwirtschaft, tätig. Im Juni 1943 ging Max Hrdliczka in den Ruhestand und beendete seine zweiundvierzigjährige Tätigkeit in Strážnice. Seine weitere Laufbahn sowie Aufenthaltsorte sind nicht nachzuweisen. 1943 dürfte er nach Westdeutschland und schließlich nach Südafrika gegangen sein, wo er gestorben sei.